

บทความวิจัย (Research Article)

การบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2
Academic Administration According to the Four Iddhipada in the Digital
Age of Educational Institution Administrators Under the Office of
Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 2

จิรนุช ตันติ¹ สุนทร สายคำ² ทวี สระน้ำคำ³
Jeeranut Tanti¹ Sunthon Saikham² Tawee Sranamkam³
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น^{1,2,3}

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand^{1,2,3}

Received: April 13, 2023 Revised: May 30, 2023, Accepted: June 1, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 และเพื่อเสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาใช้รูปแบบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 80 คน เครื่องมือที่ใช้เชิงปริมาณคือ แบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.66 และการวิจัยเชิงคุณภาพคือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยใช้สถิติวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 5 ท่าน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมพบว่า มีการปฏิบัติอยู่ระดับมากที่สุด คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา รองลงมา คือ ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน และการปฏิบัติอยู่ระดับน้อยที่สุด คือ การวัดผล และประเมินผลการศึกษา และ 2) แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ผู้บริหารและครูวิชาการจัดทำและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทความต้องการของผู้เรียนและชุมชน กำกับติดตามการใช้หลักสูตรอย่างสม่ำเสมอด้วยความเอาใจใส่สร้างแรงบันดาลใจในการพัฒนาหลักสูตร พัฒนาศักยภาพครูโดยใช้การเรียนการสอนเชิงรุกในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ คือ ให้ครูจัดทำแผนการเรียนรู้ตามตัวชี้วัดและมาตรฐานการเรียนรู้ด้วยใจรักและปฏิบัติหน้าที่อย่างมีความสุข ด้านการวัดผลและประเมินผลการศึกษา คือ ประชุมชี้แจงให้ครูเข้าใจในระเบียบการวัด และประเมินผล เสนอแนะแนวทางให้ครูใช้ เครื่องมือวัดและประเมินผลที่หลากหลาย และประเมินผู้เรียนตามสภาพจริง ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน คือ ครูศึกษาค้นคว้า งานวิจัย นำผลการวิจัยมาแก้ปัญหาและพัฒนาการเรียนการสอน เพื่อคุณภาพ และมาตรฐานของผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

คำสำคัญ : การบริหาร, วิชาการ, หลักอิทธิบาท 4, ดิจิทัล

¹ Corresponding author, Tel. 0956613809, Email: 6405205079@mcu.ac.th

Abstract

The purposes of this research were: to study the academic administration according to the Four Iddhipada in the digital age of educational institution administrators under the Office of Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 2 ; to propose guidelines for the academic administration according to the Four Iddhipada in the digital age of educational institution administrators. This study was carried out by means of mixed-method research. The sample consisted of 80 educational institution administrators and five key informants. The tools used in collecting the data were a questionnaire with a reliability value of 0.66 and a semi-structured interview form. The statistics used to analyze the data were: Mean and Standard Deviation. The qualitative data were interpreted by the content analysis. The research results were as follows: 1) The overall academic administration according to the Four Iddhipada in the digital age of educational institution administrators under the Office of Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 2 was statistically rated at a high level of practice. The aspect with the highest level of practice was educational curriculum development, followed by learning process development, research to develop teaching and learning, and the aspect with the lowest level of practice was the measurement and evaluation of educational results. 2) The guidelines for academic administration according to the Four Iddhipada in the digital age of educational institution administrators were that in terms of educational curriculum development, administrators and academic teachers should prepare and develop educational curriculum to be consistent with the context and needs of learners and communities, supervise and monitor the use of the curriculum regularly with inspiring attention to curriculum development and develop teachers' potential by using active learning in organizing a student-centered learning process. Regarding the development of the learning process, teachers should prepare learning plans according to indicators and learning standards with love and perform their duties happily. In educational measurement and evaluation, a meeting to clarify the teacher's understanding of the measurement and evaluation regulations, suggesting guidelines for teachers to use a variety of measurement and assessment tools and real-world assessments of learners should be organized. In terms of research to develop teaching and learning, teachers should study, research, and use research results to solve problems and develop teaching and learning for the quality and standard of learners according to basic education standards.

Keywords: Administration, Academic, Four Iddhipada, Digital

บทนำ

ทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดต่อการพัฒนาองค์กรไปจนถึงการพัฒนาประเทศและโลกใบนี้ การที่จะสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพขึ้นมาในสังคมได้นั้นหนึ่งในปัจจัยสำคัญก็คือการศึกษา นอกจากจะทำให้มนุษย์เกิดความรู้และพัฒนาตนได้แล้ว สิ่งนี้ยังสามารถเป็นตัวกำหนดทิศทางของประเทศได้อีกด้วย

เพราะหากประเทศไหนมีการส่งเสริมการศึกษาที่ถูกทิศทาง ตลอดจนวางแผนการผลิตทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพย่อมทำให้ประเทศนั้นมีต้นทุนที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพในการร่วมกันสร้างประเทศให้ก้าวไกล นั้นรวมถึงหน่วยย่อยอย่างองค์กรด้วยที่หากคัดสรรทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพเข้ามาทำงานก็ย่อมส่งผลให้องค์กรพัฒนาได้อย่างก้าวไกลเช่นกัน ขณะเดียวกันองค์กรก็ควรไม่หยุดที่จะพัฒนาองค์ความรู้ให้กับบุคลากรด้วย เพราะการศึกษานั้นไม่มีวันจบ ทุกคนสามารถที่จะเรียนรู้ไปตลอดได้ และพัฒนาตนเองได้ตลอดเวลาด้วยเช่นกัน การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างคน สร้างสังคม และสร้างชาติ เป็นกลไกหลักในการพัฒนากำลังคนให้มีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างเป็นสุข ในกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกศตวรรษที่ 21 เนื่องจากการศึกษามีบทบาทสำคัญในการสร้างความได้เปรียบของประเทศเพื่อการแข่งขันและยืนหยัดในเวทีโลกภายใต้ระบบเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นพลวัตประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกจึงให้ความสำคัญและทุ่มเทกับการพัฒนาการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของตนให้สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ภูมิภาค และของโลก ควบคู่กับการธำรงรักษาอัตลักษณ์ของประเทศ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนาองค์กรตลอดจนประเทศชาติหนึ่งในแรงขับเคลื่อนสำคัญของการพัฒนานั้นก็คือการศึกษานั้นเอง เรื่องของการศึกษาไม่ใช่เรื่องของเด็กหรือวัยเรียนเพียงเท่านั้น นอกจากพื้นฐานที่ถูกปลูกฝังมาแล้วการพัฒนาการศึกษาในวัยทำงานก็ถือเป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน การศึกษาทำให้มนุษย์มีองค์ความรู้ในเรื่องต่างๆ อยู่ในตัว และทำให้กลายเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีความสามารถตลอดจนมีศักยภาพในการปฏิบัติงานใดๆ ซึ่งจะทำให้การทำงานราบรื่นไม่มีปัญหา และในขณะเดียวกันหากพัฒนาการศึกษาให้เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ก็จะช่วยพัฒนาการทำงานให้ดีขึ้นได้ หรือเกิดการปรับเปลี่ยน เปลี่ยนแปลง หรือปรับปรุงแก้ไขปัญหาให้หมดไป ทำให้การทำงานดียิ่งขึ้น หรือกลายเป็นระบบทำงานใหม่ที่อุดรรอยรั่วของข้อบกพร่องได้ เป็นต้น ดังนั้น การศึกษาจึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ทรัพยากรมนุษย์เพิ่มขีดความสามารถของตนขึ้นได้ และกลายเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพทั้งต่อการทำงาน ต่อสังคม และต่อประเทศชาติ (พระราชวร ญญาวชิโร (เพชรไพร), 2561)

การศึกษาช่วยบ่มเพาะทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพขึ้นมาได้ และนี่คือต้นทุนสำคัญขององค์กร หรือแม้แต่ของโลกเลยทีเดียว บุคลากรที่มีการศึกษานั้นหากส่งเสริมพัฒนาการศึกษาอยู่เสมอไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดก็ตาม ก็ย่อมจะเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและไม่มีที่สิ้นสุด ทำให้เกิดการพัฒนาประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันทรัพยากรมนุษย์ในยุคดิจิทัล นี้ก็ควรมีการพัฒนาที่ผสมผสานหลากหลายรูปแบบในตัว มีความสามารถหลากหลาย และมีการพัฒนาทางด้านศาสตร์ และศิลป์ไปพร้อม ๆ กันเพื่อสร้างสมดุลให้กับทรัพยากรมนุษย์นั่นเอง

ในยุคปัจจุบันที่เทคโนโลยีมีความก้าวหน้าและเป็นตัวเร่งปฏิกิริยาสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาอย่างมากมาย รูปแบบของการจัดการศึกษาก็ต้องเปลี่ยนแปลง จากการเป็นผู้สอนและผู้เรียนเป็นการจัดการศึกษาในลักษณะของการเป็นหุ้นส่วนในการเรียนรู้ (partnering) โดยองค์ประกอบที่สำคัญของสถานศึกษาในยุคดิจิทัลไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลเทคโนโลยีทางการศึกษาในยุคดิจิทัล ผู้เรียนในยุคดิจิทัล และครูในยุคดิจิทัลที่มีการเปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง ดังนั้น การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต้องปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัย โดยอาศัยการนำของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลที่ต้องมีภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีและภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม

ดังนั้น องค์กรที่เต็มไปด้วยทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพนั้นย่อมเกิดการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพและส่งผลกระทบต่อองค์กรมีการพัฒนาก้าวหน้าไปข้างหน้าอย่างยอดเยี่ยมอีกด้วย การพัฒนาการศึกษาให้กับบุคลากรจึงถือเป็นภารกิจสำคัญขององค์กรด้วยเช่นกัน เพราะองค์กร มีส่วนในการสร้างบุคลากรที่มีประสิทธิภาพเพื่อ

ส่งผลดีต่อการประกอบกิจการของตน และส่งผลดีต่อประเทศชาติและโลกด้วยเช่นกันจากความเป็นมาข้างต้น ผู้วิจัยสนใจศึกษาเรื่อง การบริหารสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษาและนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษา ซึ่งเป็นหลักธรรมสำหรับนักบริหารที่จะนำมาใช้มากน้อยเพียงใดและจะศึกษาจากทัศนะของผู้ นำ เพื่อนำเสนอผลวิจัยการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 และหน่วยงานอื่นๆ ใช้พิจารณาปรับปรุงแก้ไขการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

คำถามการวิจัย

1. สภาพการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 อยู่ในระดับใด
2. แนวการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในยุคดิจิทัล ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2
2. เพื่อเสนอแนวการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในยุคดิจิทัล ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2

หลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการเป็นภารกิจที่สำคัญของการบริหารสถานศึกษาตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ถือเป็นงานที่มีความสำคัญที่สุด เป็นหัวใจของการจัดการศึกษา ซึ่งทั้งผู้บริหาร โรงเรียน คณะครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ให้มีความสำคัญและมีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดแนวทางปฏิบัติการประเมินผล และการปรับปรุงแก้ไขอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง มุ่งให้กระจายอำนาจในการบริหารจัดการไปให้โรงเรียนให้มากที่สุด ด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้โรงเรียนดำเนินการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน โรงเรียน ชุมชน ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญทำให้โรงเรียนมีความเข้มแข็งในการบริหารและจัดการ สามารถพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนการวัดผลและประเมินผล รวมทั้ง ปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียน ชุมชน ท้องถิ่น ได้อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ (สุริยา จารีกิติ, พระฮอนด้า วาฬสพโท, และสุนทร สายคำ, 2566)

ในยุคปัจจุบันที่เทคโนโลยีมีความก้าวหน้าและเป็นตัวเร่งปฏิกิริยาสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาอย่างมากมาย รูปแบบของการจัดการศึกษาก็ต้องเปลี่ยนแปลง จากการเป็นผู้สอนและผู้เรียนเป็นการจัดการศึกษาในลักษณะของการเป็นหุ้นส่วนในการเรียนรู้ (Partnering) โดยองค์ประกอบที่สำคัญของโรงเรียนในยุคดิจิทัลไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล เทคโนโลยีทางการศึกษาในยุคดิจิทัล ผู้เรียนในยุคดิจิทัล และครูในยุคดิจิทัลที่มีการเปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง ดังนั้น การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลจึงมีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัย โดยอาศัยการนำของผู้บริหารโรงเรียนในยุคดิจิทัลที่ต้องมี

ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีและภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม (สุกัญญา แซ่มซ้อย, 2561) การบริหารงานวิชาการถือเป็นหัวใจหลักของการบริหารงานของสถานศึกษาทั้งหมด เนื่องจากจะทำให้ผู้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตรทุกประการ อย่างไรก็ตาม การบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลจำเป็นต้องมีการพิจารณาขอบข่ายหรือองค์ประกอบในการดำเนินงานวิชาการให้สอดคล้องกับยุคดังกล่าว ซึ่งจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านการวัดผลและประเมินผล และด้านการนิเทศการศึกษา (สุกัญญา แซ่มซ้อย, 2561; อรทัย แก้ววิชัย, 2564) นอกจากนี้ พงศ์ธนาพัฒน์ สมบัติ (2565) ที่ทำการวิจัย ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำยุคดิจิทัลกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระบุรี พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำยุคดิจิทัลกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระบุรี มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับสูง ($r=0.89$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

หลักอิทธิบาท 4

“อิทธิบาท” มาจากคำว่า อิทธิ หมายถึง ความสำเร็จ และบาท หมายถึง วิธีทางที่จะนำไปสู่ ดังนั้น คำว่า “อิทธิบาท” หากแปลตามคำจึงหมายความว่า วิธีทาง หรือ หลักการ ที่จะนำไปสู่จุดหมายปลายทางหรือไปสู่ความสำเร็จได้ ซึ่งมี 4 ประการ หรือเรียกว่า อิทธิบาท 4 อิทธิบาท ถือเป็นแนวทางปฏิบัติที่จะทำให้ประสบความสำเร็จตามความประสงค์ 4 อย่าง ซึ่งเป็นหลักใกล้เคียงกับหลักการพึ่งตนเอง แต่แสดงให้เห็นว่าพึ่งตนเองอย่างไร ทำอย่างไรจึงจะสำเร็จ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจฺ จิตฺโต) (2552); พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2538); พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2546); พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2547); มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2539) ได้สรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับหลักพรหมวิหาร 4 ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงาน ไว้สอดคล้องกันดังนี้

อิทธิบาท 4 หมายถึง หลักธรรม 4 ประการ สำหรับการทำงานหรือทำสิ่งใดๆ เพื่อให้งานประสบความสำเร็จตามที่ตั้งหวังไว้ ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ (ความรัก และความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความเอาใจจดจ่อ ความเอาใจใส่) วิมังสา (การใช้ปัญญาไตร่ตรอง ตรวจสอบ)

1. ฉันทะ หมายถึง ความรัก และความพอใจในสิ่งนั้นๆ คือ เมื่อทำสิ่งใดก็ทำด้วยความพอใจ ด้วยความรักในสิ่งนั้น ทำสิ่งนั้นด้วยความเต็มใจ ไม่เบื่อง่ายในกิจที่ทำ (การเต็มใจ) ซึ่งองค์ประกอบของฉันทะ ได้แก่ 1) ความยินดีในสิ่งที่ทำนั้น 2) ความพอใจในสิ่งที่ทำนั้น 3) ความเต็มใจในขณะที่ทำสิ่งนั้น 4) และ 4) ความมีใจรักในขณะที่ทำสิ่งนั้น 4

2. วิริยะ หมายถึง ความเพียรในการกระทำสิ่งนั้นๆ คือ เมื่อทำสิ่งใดก็ทำด้วยความขยันหมั่นเพียร ด้วยความพยายาม และมีมานะอดทน ไม่ทอดทิ้งกิจที่ทำนั้น (การตั้งใจ) ซึ่งองค์ประกอบของฉันทะ ได้แก่ 1) ความเพียรในการทำสิ่งนั้นๆในทางที่ถูกตามเหตุและผล ภายใต้พื้นฐานตามหลักคุณงามความดี 2) การมีความกล้า และความแน่วแน่ที่จะทำในสิ่งนั้น 3) การไม่ละทิ้งซึ่งการงานหรือสิ่งที่กำลังทำอยู่ 4) การความอดทนและอดทนต่อความยากลำบากอย่างเป็นนิจ

3. จิตตะ หมายถึง ความเอาใจใส่ ความเอาใจจดจ่อในสิ่งที่ทำ ไม่วางธุระในสิ่งนั้นๆ คือ เมื่อทำสิ่งใดก็ทำด้วยความรู้จักไตร่ตรอง ทำด้วยปัญญา รู้จักพิจารณาใคร่ครวญ รู้จักพิจารณาพิเคราะห์ ทดลอง ทดสอบ ตรวจสอบหาสาเหตุด้วยความรอบคอบ (การเข้าถึง) ซึ่งองค์ประกอบของฉันทะ ได้แก่ 1) มีความสนใจในสิ่งที่ทำนั้นอย่างจริงจัง 2) การเอาใจใส่ในขณะที่กระทำสิ่งนั้น 3) การมีใจที่เป็นสมาธิในขณะที่กระทำสิ่งนั้น 4) การที่มีจิตใจมุ่งมั่น และแน่วแน่ในขณะที่กระทำสิ่งนั้น 4

4. วิมังสา หมายถึง การใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง ตรวจสอบในสิ่งนั้นๆ คือ เมื่อทำสิ่งใดก็ทำด้วยความรู้จักไตร่ตรอง ทำด้วยปัญญา รู้จักพิจารณาใคร่ครวญ รู้จักพินิจพิเคราะห์ ทดลอง ทดสอบ ตรวจสอบตราหาสาเหตุด้วยความรอบคอบ (การเข้าใจ) ซึ่งองค์ประกอบของฉันทะ ได้แก่ 1) การใช้ปัญญาคิดวิเคราะห์ก่อนที่จะลงมือปฏิบัติ 2) การใช้ปัญญาคิดวิเคราะห์ระหว่างปฏิบัติในสิ่งนั้น ๆ 3) การใช้ปัญญาคิดวิเคราะห์ในสิ่งนั้น ๆ ตามคั่นรองคลองธรรมว่าถูกผิด ดีชั่ว 4) การแก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่อง และพัฒนาในสิ่งนั้น ๆ ด้วยปัญญา

อย่างไรก็ดี หลักอิทธิบาท 4 มีประโยชน์ต่อการบริหารจัดการหรือทำงานทุกอย่างให้สำเร็จ กล่าวคือ ประโยชน์ของฉันทะ คือ ทำให้เป็นผู้มีความพอใจ และมีใจรักต่องาน ทำให้เกิดความรู้สึกเต็มใจในการทำงาน เกิดการทำงานด้วยความสุข ไม่รู้สึกเบื่อหน่ายง่าย ไม่เกิดอาการท้อแท้ ช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง และเกิดการสร้างสรรค์ในงาน ถ้ามีความวิริยะด้วย คือ ทำให้เป็นคนมีมานะเพียร และขยันในการทำงาน ไม่มีความเกียจคร้าน มุ่งมั่นที่จะทำงานให้เสร็จ ผู้ที่ขาดความขยัน ย่อมทำงานขาดๆ เกินๆ หรือมักทำงานนั้นไม่สำเร็จ หรือหากสำเร็จก็สำเร็จล่าช้า และไม่มีประสิทธิภาพ ในขณะเดียวกันหากมีจิตตะ คือ ทำให้เป็นคนมีความมุ่งมั่น และจดจ่อกับงานที่ทำ จิตมีความแน่วแน่ และมั่นคงต่อปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องตามกระบวนการ ทราบความเป็นไปของงานอยู่เสมอ และสุดท้ายวิมังสา คือ ทำให้เป็นผู้ที่รู้จักคิด วิเคราะห์ในงาน ช่วยทำให้ทราบ และเข้าใจในกระบวนการของงาน และหากเกิดปัญหาก็ย่อมเกิดแนวทางในการแก้ปัญหาได้อย่างง่ายดาย งานไม่ผิดพลาด และทำงานตามกรอบที่วางไว้ให้ประสบความสำเร็จ ถ้าขาดวิมังสาจะทำให้เป็นคนทำงานไม่มีหลักการ ทำงานไม่มีแนวทาง ไม่มีแบบแผน ซึ่งยากที่จะเกิดความสำเร็จได้โดยง่าย

ดังนั้น จะเห็นว่าฉันทะ และวิริยะ เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้บุคคลมีความมั่นใจในการที่จะเผชิญหน้ากับปัญหา และอุปสรรคในการทำงาน และมีจิตตะ และวิมังสา เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยในการเอาชนะปัญหา และอุปสรรคในการทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) แบบแผนผสมผสาน (Convergent design) เป็นการออกแบบการวิจัยโดยมีการดำเนินการวิจัยทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพพร้อม ๆ กันมีลำดับความสำคัญเท่า ๆ กัน ผู้วิจัยจะแยกการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลออกจากกันโดยจะรวมข้อมูลทั้งสองชุดเข้าด้วยกันในการตีความหมายในลักษณะของการผสมผสานระหว่างข้อมูลทั้ง 2 ชุด (Creswell, 2015 อ้างถึงในสัมฤทธิ์ กางเพ็ง และคณะ, 2565) มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 80 คน เครื่องมือที่ใช้เชิงปริมาณคือ แบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.66 โดยใช้สถิติวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 5 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

3. การผสมผสานและสรุปผลการวิจัย เป็นการนำเอาผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยจากการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยจะรวมข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ทั้งสองชุดเข้าด้วยกันในการตีความหมายในลักษณะของการผสมผสานระหว่างข้อมูลทั้ง 2 ชุด เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 1 และข้อ 2

สรุปผลการวิจัย และอภิปรายผล

สรุปผลการวิจัย

1. การบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้านมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้านเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ย ดังนี้ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษามีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ด้านการพัฒนาระบบการ ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน และด้านการวัดผลและประเมินผลการศึกษา ตามลำดับ

2. แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 มีดังนี้

2.1 ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา คือ 1) ผู้บริหารและครูวิชาการ จัดทำและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับบริบทความต้องการของผู้เรียนและชุมชน กำกับติดตามการใช้หลักสูตรอย่างสม่ำเสมอ ด้วยความเอาใจใส่สร้างแรงบันดาลใจในการพัฒนาหลักสูตร พัฒนาศักยภาพครูโดยใช้การเรียนการสอนเชิงรุก ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 2) ผู้บริหารและครูวิชาการใช้หลักธรรมด้านวิริยะ เนื่องจากกลุ่มงานด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เป็นงานที่ต้องใช้ความพยายาม ไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา มุ่งมั่นในการจัดทำหลักสูตรให้สอดคล้องสำเร็จลุล่วง ตามอัตลักษณ์เป้าหมายที่สถานกำหนด 3) ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา เอาใจใส่ต่อการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา รายงานผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาปรับปรุง พัฒนามาตามบริบทของสถานศึกษา 4) ยึดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 เป็นกรอบในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่ ชัดเจน เพิ่มเติมจุดเน้นที่ต้องการพัฒนาตามบริบทและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง เพื่อให้ครูผู้สอน ปฏิบัติได้ถูกต้องเกิดประสิทธิผลแก่ผู้เรียน 5) ผู้บริหารและครูผู้สอนควรร่วมกันสรุปและประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา อย่างสม่ำเสมอ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาตามบริบทและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน 6) นำหลักอิทธิบาท 4 มาบูรณาการใช้ในการพัฒนา หลักสูตรสถานศึกษา จะส่งผลให้การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษามีประสิทธิภาพเกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

2.2 ด้านการพัฒนาระบบการเรียนรู้ คือ 1) ให้ครูจัดทำแผนการเรียนรู้ ตามตัวชี้วัดและมาตรฐานการเรียนรู้ด้วยใจรักและปฏิบัติหน้าที่อย่างมีความสุข สนับสนุน แต่งตั้ง ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น 2) สนับสนุน สร้างขวัญและกำลังใจในการ ปฏิบัติงานแก่บุคลากรในสถานศึกษา เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมให้เกิดความรัก ความสามัคคีในหมู่คณะ 3) สนับสนุนครู ให้พัฒนาทักษะกระบวนการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ ตลอดเวลา นำสู่เป้าหมายคุณภาพผู้เรียนเป็นสำคัญ 4) ครูจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ สร้างความมั่นใจและเชื่อมั่นในการปฏิบัติงานของครู ส่งผลให้เกิดประโยชน์กับผู้เรียน นักเรียนมีความสุขกับการเรียนการสอนของครู 5) ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดครูเข้าสอนให้ตรงตามวิชาเอก ให้เพียงพอและเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมายตั้งไว้ 6) ครูมีใจรักในการจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ วิธีการที่หลากหลายตามศักยภาพและความสามารถของผู้เรียนรายบุคคล 7) ส่งเสริมครูให้พัฒนา นักเรียน ช่อมเสริมนักเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เหมาะสม ตามเกณฑ์ ตามความรู้ความสามารถของนักเรียน 8) สนับสนุนครูให้เอาใจใส่ในการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนำมาใช้ในการเรียนการสอนให้มากที่สุด เรียนรู้จากสิ่งที่ใกล้ตัว และเอาใจใส่ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมทางวิชาการอย่างสม่ำเสมอ

2.3 ด้านการวัดผลและประเมินผลการศึกษา คือ 1) ประชุมชี้แจงให้ครูเข้าใจในระเบียบการวัดและประเมินผล เสนอแนะแนวทางให้ครูใช้เครื่องมือวัดและประเมินผลที่หลากหลายและประเมินผู้เรียนตามสภาพจริง 2) ครูให้สร้าง เครื่องมือวัดผลให้ครอบคลุมตามตัวชี้วัดและมาตรฐานการเรียนรู้ นำผลการวัดและประเมินผลมาใช้ในการปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ด้วยความเอาใจใส่อย่างจริงจัง 3) ครูมีรูปแบบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้การสอนโดยใช้วิธีที่หลากหลายและเหมาะสม เป็นธรรมชาติกับผู้เรียน พัฒนา เครื่องมือวิธีการ และเกณฑ์การประเมินผลที่เหมาะสม ปรับปรุงแก้ไขตามบริบทเป็น

2.4 ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน คือ 1) ครูศึกษาค้นคว้างานวิจัย นำผลการวิจัยมาแก้ปัญหาและพัฒนาการเรียนการสอน เพื่อคุณภาพและมาตรฐานของผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) แก้ไขปัญหาการจัดการเรียนการสอนของครู ส่งเสริม สนับสนุน การพัฒนา งานวิจัยเพื่อสร้างแนวทางการพัฒนา สร้างความมั่นใจ และสร้างแรงบันดาลใจในการพัฒนาผลงานวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน 3) ครูทำวิจัย แก้ไขปัญหาและพัฒนาการเรียนการสอนในทุกกลุ่มสาระ ติดตามและประเมินผลการนำผลการวิจัยไปใช้แก้ปัญหา และพัฒนาการเรียนการสอนของครูอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ 4) จัดโครงการและกิจกรรมพัฒนาครูให้มีความรู้ ความสามารถในการทำวิจัยเพื่อแก้ปัญหาผู้เรียน นำนวัตกรรมมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน จัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ปลูกฝังจิตสำนึกรวมถึงจัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ให้แก่ผู้เรียน

อภิปรายผล

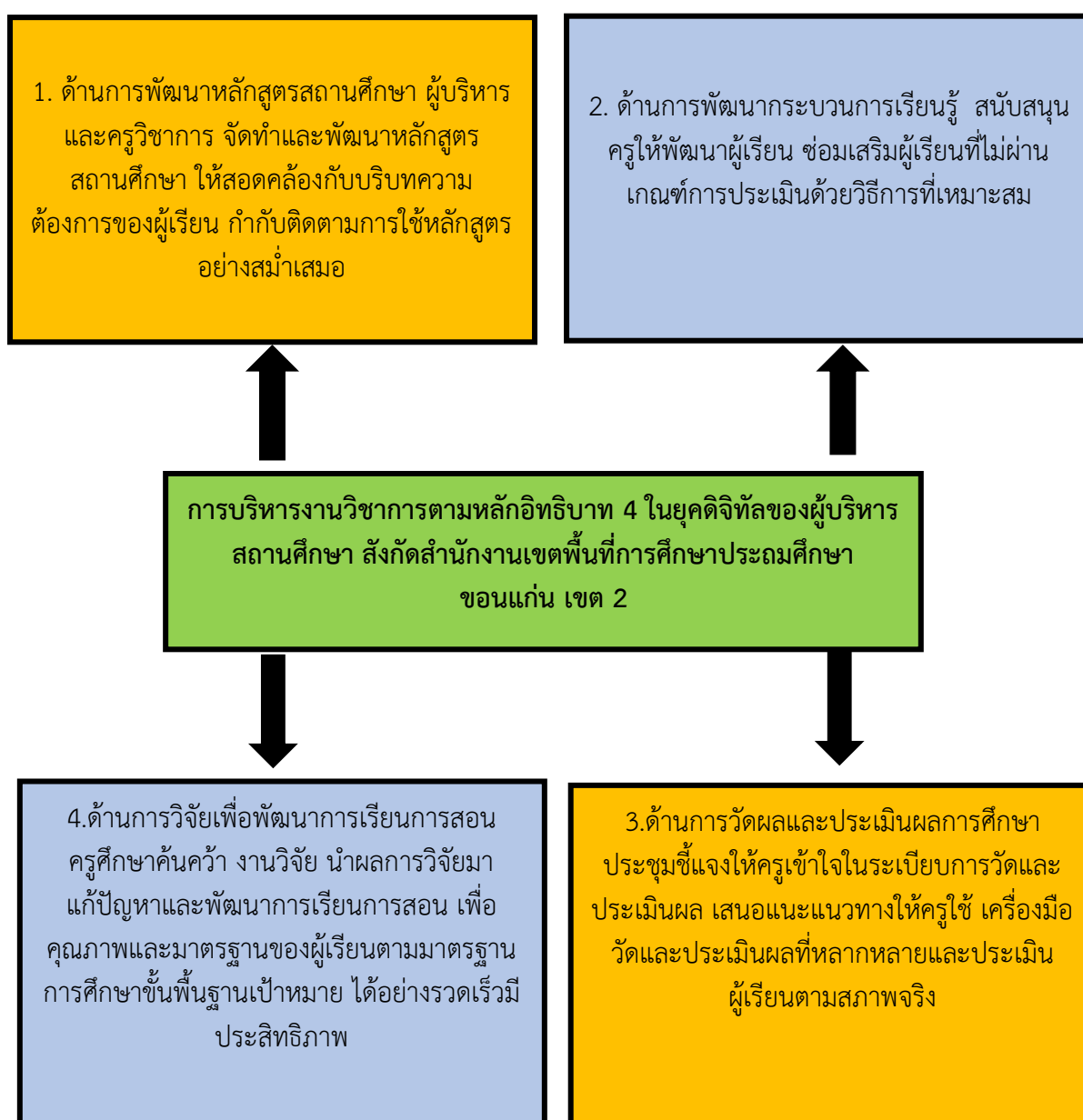
การวิจัยเรื่องการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ผู้วิจัยได้พบประเด็นสำคัญนำมาอภิปรายผล คือ สภาพการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ในภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษามีค่าเฉลี่ยสูงสุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าหลักสูตรถือเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับสถานศึกษาที่จะบ่มเพาะผู้เรียนให้มีความรู้และคุณลักษณะตามที่ต้องการ นอกจากนี้ ในบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาได้มุ่งเน้นให้ความสำคัญด้านวิชาการโดยเฉพาะหลักสูตรและการสอน ซึ่งมีนโยบายให้ผู้บริหารได้ให้ความสำคัญกับการบริหารงานวิชาการให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาอย่างจริงจัง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ยุพิน ขุนทอง (2560) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลักอิทธิบาท 4 ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 25 ผลการวิจัย พบว่า การบริหารงานวิชาการ โดยภาพรวมและรายด้าน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับ สุริยา จาริกดี, พระฮอนด้า วาตสุทธิ, และสุนทร สายคำ (2566) ที่ศึกษาการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลตามหลักพุทธสุต 5 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 และกนกพิชญ์ ชาติซัซवाल, พระฮอนด้า วาตสุทธิ, และทวี สระน้ำคำ (2566) ที่ศึกษาการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 ที่พบว่า 2 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ดังนั้น การเป็นผู้บริหารและครูมืออาชีพนำหลักอิทธิบาท 4 ให้บูรณาการในด้านวิชาการทำให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติอย่างจริงจังในวิถีการดำรงชีวิต เพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จในทุก ๆ ด้าน มีการจัดบรรยากาศภายในห้องเรียนที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การศึกษาแหล่งเรียนรู้ภายใน และภายนอกห้องเรียนอย่างสม่ำเสมอ มีการศึกษาค้นคว้าหาความรู้โดยผ่านสื่อออนไลน์ เพื่อเกิดความสะดวก รวดเร็ว หลากหลายและทันสมัย จนทำให้องค์กรประสบผลสำเร็จมากที่สุดในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะผลงานด้านวิชาการเป็นสำคัญ การบริหารวิชาการมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อ

กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจและพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เจริญงอกงามในทุกด้าน เมื่อเติบโตขึ้นและได้เป็นพลเมืองดีของสังคมต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้จากการวิจัยในครั้งนี้ เป็นผลจากเอกสารและผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับหลักการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา และด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน โดยนำการประยุกต์ใช้หลักอริยาบท 4 เพื่อการบริหารงานวิชาการตามหลักอริยาบท 4 ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ผู้บริหารสถานศึกษาและครูควรนำหลักอิทธิบาท 4 ให้บูรณาการในด้านวิชาการทำให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติอย่างจริงจังในวิถีการดำรงชีวิต เพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จในทุก ๆ ด้าน เช่น มีการจัดบรรยากาศภายในห้องเรียนที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การศึกษาแหล่งเรียนรู้ภายใน และภายนอกห้องเรียนอย่างสม่ำเสมอ มีการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ผ่านสื่อออนไลน์ เพื่อเกิดความสะดวก รวดเร็ว หลากหลายและทันสมัย

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรกำหนดเป็นนโยบายเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษามีการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะด้านวิชาการเป็นสำคัญ เนื่องจากการบริหารวิชาการมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจและพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เจริญงอกงามในทุกด้าน เมื่อเติบโตขึ้นและได้เป็นพลเมืองดีของสังคมต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการนำแนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสู่การปฏิบัติโดยออกแบบเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หรือการวิจัยและพัฒนา

2. ควรมีการวิจัยเชิงบรรยายโดยนำหลักธรรมอื่น ๆ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานวิชาการ เช่น หลักพุทธสุต 5 หรือสังคหวัตถุ 4 เป็นต้น

3. ควรมีการวิจัยเชิงประเมินความต้องการจำเป็นในการนำพุทธธรรมมาบูรณาการในการบริหารงานในสถานศึกษา เช่น การประเมินความต้องการจำเป็นในการบริหารงานวิชาการตามหลักพุทธสุต 5 เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กนกพิชญ์ ชาดิษฐ์वाल, พระฮอนด้า วาตสโท, และทวี สระน้ำคำ. (2566). การบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3. *วารสารครุศาสตร์ปัญญา*, 2(2), 26-36.
- พงศ์ธนาพัฒน์ สมบัติ. (2565). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำยุคดิจิทัลกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจฺ ติโต). (2552). *วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่*. https://www.mcu.ac.th/directory_uploads/administrator/file_upload/20180810135126_5579A3DA-BE21-41B8-A7AC-E517A756F6E5.pdf
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2538). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2540). *ภาวะผู้นำ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *ภาวะผู้นำ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2547). *ธรรมานุญชีวิต*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

- พระราชวร ปณณวชิโร (เพชรไพร). (2561). *การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสัปปริสธรรม 7 โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น*. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต], มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. TDC Thai Digital Collection.
file:///C:/Users/DELL/Downloads/MCU62021915.pdf
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สัมฤทธิ์ กางเพ็ง, ชุตินา บุตระติวงศ์, สมเกียรติ เจษฎากุลทวี, พลิชฐ์ อมรเชษฐ์, และอภิชาติ นาคะห์. (2565). การวิจัยแบบผสมผสานวิธี: กระบวนทัศน์การวิจัยในศตวรรษที่ 21. *วารสารครุศาสตร์ปัญญา*, 1(3), 66-85.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560 – 2579*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สุกัญญา แซ่ม้อย. (2561). *การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรียา จาริกดี, พระอนงค์ วาฬสพโท, และสุนทร สายคำ. (2566). การบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลตามหลักพหุสูตร 5 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11. *วารสารครุศาสตร์ปัญญา*, 2(2), 48-59.
- อรทัย แก้ววิชัย. (2564). *การบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.